

# Rehabilitacija na daljinu u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG za vrijeme pandemije virusa SARS-CoV-2 - prikaz prakse i evaluacija

---

**Pirkić, Snježana; Spudić, Magdalena; Tadić, Iva**

*Source / Izvornik:* **Logopedija, 2020, 10, 71 - 77**

**Journal article, Published version**

**Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:257:125499>

*Rights / Prava:* [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2025-02-05**



*Repository / Repozitorij:*

[SUVAG Polyclinic Repository](#)

**Snježana Pirkić**  
**Magdalena Spudić**  
**Iva Tadić**

*Poliklinika SUVAG, Zagreb*

## Rehabilitacija na daljinu u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG za vrijeme pandemije virusa SARS-CoV-2 – prikaz prakse i evaluacija

Online-based rehabilitation in the  
 Department for Rehabilitation and Education  
 of Preschool Children at SUVAG Polyclinic  
 during the SARS-CoV-2 pandemic – review of  
 practice and evaluation

Stručni rad UDK: 376:37.018.43 <https://doi.org/10.31299/log.10.2.4>

### SAŽETAK

Zbog pandemije koronavirusa u ožujku 2020. godine počelo je provođenje rehabilitacije na daljinu u Poliklinici za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Zagreb. U Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG rehabilitaciju su provodili rehabilitatori (voditelji skupine), fonetski muzičari, ritmičari i stručni tim, ukupno 29 stručnjaka. Rehabilitacija na daljinu provedena je za svu djecu vrtića (225 djece raspoređene u 20 skupina) od 16.3.2020. do 22.5.2020., dok je od 25.5.2020. obuhvaćala djecu koja iz objektivnih i/ili subjektivnih razloga nisu mogla dolaziti na kompleksnu rehabilitaciju nakon aktivacije rada u punom opsegu. U razdoblju kada je bio onemogućen boravak djece u vrtiću, roditelji su svakodnevno – putem informacijske i komunikacijske tehnologije – komunicirali s rehabilitatorima, dobivali stručne i razvojno primjerene materijale. U ovome radu prikazano je provođenje rehabilitacije na daljinu za djecu sa slušno-govornim oštećenjem i govorno-jezičnim poremećajima i rezultati njene evaluacije od roditelja. Rezultati evaluacije pokazuju da je 84,8 % roditelja zadovoljno provedbom rehabilitacije na daljinu, 92 % zadovoljno je dobivenim materijalima, a 92 % roditelja zadovoljno je komunikacijom s djelatnicima Dječjeg vrtića Poliklinike SUVAG tijekom rehabilitacije na daljinu. Na osnovi navedenih rezultata, zaključujemo da je provedba rehabilitacije na daljinu bila uspješna.

**Ključne riječi:**  
 koronavirus ▪  
 rehabilitacija na  
 daljinu ▪  
 evaluacija ▪  
 slušno-govorno  
 oštećenje ▪  
 govorno-jezični  
 poremećaj

### ABSTRACT

Due to the coronavirus pandemic, online-based rehabilitation was implemented in the SUVAG Polyclinic Zagreb in March 2020. In the Department for Rehabilitation and Education of Preschool Children at the SUVAG Polyclinic, online-based rehabilitation was carried out by rehabilitators (group therapist), phonetic musicians and rhythmists as well as professional associates, the total of 29 experts. Online-based rehabilitation was carried out for all children of the Preschool Department (225 children divided into 20 groups) from the 16th of March until 22nd of May. From 25th of May 2020, it included children who could not attend complex rehabilitation after the activation of work in its full extent due to objective and /or subjective reasons. Parents communicated with rehabilitators on a daily basis using information and communications technology. They were provided with expert and developmentally appropriate materials, which they used with their children during lockdown. This paper presents the practice and evaluation of online-based rehabilitation in children with hearing and speech impairments and speech and language disorders, as well as methodology, work organization and the results of the parents' evaluation of online-based rehabilitation. Evaluation results indicate that 84.8 % of parents were satisfied with the implementation of online-based rehabilitation, 92 % were satisfied with the materials and 92 % of parents stated that they were satisfied with the communication with experts of the SUVAG Polyclinic during online rehabilitation. Based on these results, we can conclude that the implementation of online-based rehabilitation was successful.

**Keywords:**  
 coronavirus ▪  
 online-based  
 rehabilitation ▪  
 evaluation ▪  
 hearing and  
 speech  
 impairment ▪  
 speech and  
 language  
 disorder

## UVOD

### Rehabilitacija i učenje na daljinu

U veljači 2020. zabilježen je prvi slučaj bolesti COVID-19 u Hrvatskoj. Ubrzo nakon toga proglašene su mjere za suzbijanje pandemije SARS-CoV-2, koje su u jednom trenutku uključivale zatvaranje cijele države - lockdown, odnosno obustavu svih poslova koji nisu nužni za osnovno funkcioniranje društva. Od ponedjeljka, 16. ožujka 2020., prema odluci Vlade Republike Hrvatske, zatvorene su sve obrazovne institucije u Hrvatskoj. Ponovno postupno otvaranje bilo je krajem svibnja 2020. godine. Rehabilitacija na daljinu u Poliklinici za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Zagreb, počela je 16. ožujka 2020. godine. Uz potres, koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020., te nemogućnost održavanja kompleksne rehabilitacije u prostorima Dječjeg vrtića Poliklinike SUVAG, bilo je potrebno brzo i adekvatno odgovoriti izazovima rehabilitacije na daljinu, pružiti podršku korisnicima i njihovim obiteljima.

Poznato je da suradnja između roditelja i stručnjaka ima brojne prednosti u planiranju intervencija i rehabilitaciji djece, a uključivanje roditelja - važnih dionika u program rehabilitacije - utječe na razvijanje specifičnih vještina u stvarnom kontekstu djeteta (Harris, 2002). Osim toga, roditelji prilikom komunikacije s djetetom spontano mijenjaju interakciju, te u situacijama koje su zahtjevne i stresne, a vezane su uz djetetov razvoj, gube tu spontanost, pa vjerojatnije doslovno slijede dobivene upute od rehabilitatora, što nisu optimalni poticaji djetetova razvoja (Ljubešić, 2001; prema Matijević Mikelić, Bartolović, Košiček i Crnković, 2011). S ciljem podrške roditeljima za optimalno poticanje razvoja djeteta, oni su uključeni u program kompleksne rehabilitacije u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG na više načina - individualnim i grupnim roditeljskim sastancima, pedagoško-stručnim radom i savjetovanjem od svih stručnjaka unutar institucije. Ti su se uvjeti pokušali replicirati i tijekom rehabilitacije na daljinu.

Iako se tehnologije za učenje i rehabilitaciju na daljinu primjenjuju dulje razdoblje u odgoju, obrazovanju i rehabilitaciji, još postoje teškoće u implementaciji takvih procesa. Neovisno o razini obrazovnog sustava, problemi koji se javljaju variraju od tehničkih poteškoća korisnika, problema s audio-vizuomaterijalima, nemogućnosti motiviranja korisnika na takav način rada, pronalaska vremena za rad i ostalih teškoća (Dhawan, 2020). Učenje i rehabilitacija na daljinu već su ranije, u potpunosti ili hibridno (dio putem interneta, dio uživo), u svijetu korišteni zbog raznih nepogoda, naprimjer za vrijeme potresa, poplave ili pandemije. Hrvatsku su u 2020. godini pogodili i potres i pandemija, time je bila nužna rehabilitacija na daljinu. Prednost sustava učenja i rehabilitacije na daljinu je velika fleksibilnost mjesta i vremena učenja i rehabilitacije, dok su izazovi tehničke poteškoće za neke korisnike, nemogućnost efikasnog upravljanja vremenom, distrakcija, te frustracije uzrokovane okolinskim čimbenicima (Dhawan, 2020). Prema metaanalizi istraživanja ishoda rehabilitacije na daljinu kod djece sa slušnim oštećenjem, rezultati su nekonzistentni: u nekim istraživanjima takva je rehabilitacija bila uspješna, no primijećena je velika varijabilnost među rezultatima različitih istraživanja, dok su u nekim djeca

imala minimalan ili nikakav napredak (Simpson i sur., 2015).

Szente (2020) govori o tri važna pristupa u odgojno-obrazovnom radu na daljinu kod djece predškolske dobi: a) *formalnom pristupu*, koji uključuje dostupnost tehničke opreme korisnicima i predavačima (rehabilitatorima), b) *stvarnom pristupu*, koji se odnosi na vrijeme i način kojim korisnici mogu pristupiti dobivenim resursima i materijalima, c) *funkcionalnom pristupu*, koji se odnosi na digitalne kompetencije korisnika (u slučaju djece predškolske dobi, njihovih roditelja), te digitalne kompetencije stručnjaka koji nudi materijale. Iz istraživanja funkcionalnog pristupa znamo da u odgojno-obrazovnom radu na daljinu postoji nedostatak digitalne pismenosti i nedostatak odgovarajuće primjene materijala, a oba čimbenika utječu na kvalitetu i rezultate online učenja, odnosno rehabilitacije (Fedynich, 2014). U tom je smislu roditeljima uvijek nužno pružiti, osim alata za rehabilitaciju na daljinu, i podršku u primjeni različitih komunikacijskih i ostalih tehnologija. Platforme za rehabilitaciju osoba sa slušnim oštećenjima i govorno-jezičnim poremećajima postoje otprije, no uglavnom su namijenjene odraslima, ne djeci (Vlaescu, Carlbring, Lunner i Andersson, 2015; Georgopoulos, Stylios, Kambanaros, i Malandraki, 2016). Stoga, prilikom specifične situacije u kojoj se Hrvatska našla 2020. godine nije bila dostupna gotova platforma za primjenu u rehabilitaciji s djecom sa slušno-govornim oštećenjima i govorno-jezičnim poremećajima. Kuvač Kraljević, Matić i Pavičić Dokoza (2020) ispitivali su u Hrvatskoj percepciju logopeda o primjeni telerehabilitacije tijekom pandemije. Nalazi ovog istraživanja pokazuju da se logopedska struka brzo prilagodila, te je čak 71 % hrvatskih logopeda korisnicima ponudilo rehabilitaciju na daljinu, dok je 61,1 % korisnika odbilo takav oblik rehabilitacije, većinom zbog nedostatka tehničkih uvjeta ili opterećenosti ostalim poslovima (Kuvač Kraljević, Matić i Pavičić Dokoza, 2020). Navedeno je u skladu sa zaključkom koji iznosi Szente (2020) o pristupima u rehabilitaciji na daljinu, a koji upozorava da je ona teško primjenjiva bez zadovoljavanja njezinog formalnog, stvarnog i funkcionalnog aspekta.

Preporuke istraživanja o implementaciji rehabilitacije na daljinu idu u smjeru mješovitih (hibridnih) modela. Takvi modeli uključuju tzv. sinkronu transmisiju (dvosmjerna videokomunikacija u realnom vremenu, audiointerakcija rehabilitatora i roditelja/djeteta) i asinkronu transmisiju (prijenos unaprijed snimljenih materijala, tiskanog materijala i slično), kao dobar balans različitih pristupa rehabilitaciji na daljinu (Narzisi, 2020).

Zbog obustave rada i odgojno-obrazovnog sustava i većine drugih djelatnosti, mnogo je roditelja u velikoj mjeri za vrijeme rehabilitacije na daljinu radilo od kuće. Prema roditeljskim izvještajima, u tom im se razdoblju raspon radnog vremena produljio u odnosu na uobičajen broj radnih sati tijekom radnog dana, uz dodatno povećanje obiteljskih obaveza i teško usklađivanje uloge zaposlenika i roditelja, osobito roditelja s mlađom djecom (Križan, 2020).

Kim (2020) navodi tri faze provođenja odgojno-obrazovnog rada na daljinu za vrijeme COVID-19 pandemije, koje je rehabilitacija na daljinu u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG, prirodno i prošla od sredine ožujka do posljednjeg tjedna svibnja 2020. godine: fazu planiranja, fazu implementacije, fazu refleksije i evaluacije.

### *Faza planiranja rehabilitacije na daljinu u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG*

Za planiranje provedbe rehabilitacije na daljinu nije bilo puno vremena, već su se procesi i postupci morali donijeti brzo u suradnji sa svim stručnjacima Poliklinike SUVAG. Koordinacijom voditeljice vrtića dogovoren je sa svim stručnim djelatnicima način izrade i distribucije rehabilitacijskih materijala, što se nastavilo i kasnije u radu s djecom koja nisu mogla pohađati kompleksnu rehabilitaciju ili su bila u samoizolaciji. Za brzu i učinkovitu komunikaciju među stručnjacima dogovoreno je korištenje zajedničke liste za elektroničku poštu, te WhatsApp grupa za dogovaranje i odlučivanje. U zajedničkoj mapi na platformi Google drive stručnjaci su postavljali i mogli pronaći sve korisne informacije, dokumente i obrasce, snimiti rehabilitacijske materijale koje su pripremili za djecu i njihove roditelje. WhatsApp grupa i zajednička mapa imale su administratore, a izrađen je i priručnik za lakše i učinkovitije snalaženje u korištenju spomenutih platformi.

Unutar zajedničke mape materijali su podijeljeni u mape prema dobnim skupinama, razvojnim područjima i stručnim suradnicima. Osim što je ovo bio dobar način za međusobno dijeljenje materijala među stručnjacima, bio je i učinkovit način za praćenje i koordinaciju sudjelovanja zaposlenika. Rad je uključivao pripremu i izradu tekstualnih dokumenata, prezentacija, radnih listova, interaktivnih igara i aktivnosti, video i audiomaterijala, za djecu korisnike programa, ali i članove njihove obitelji.

### *Faza implementacije rehabilitacije na daljinu u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG*

Od 16. 3. do 22. 5. 2020. organizirana je i započeta rehabilitacija na daljinu. Rehabilitatori i stručni suradnici su s roditeljima i djecom dnevno komunicirali i dijelili materijale svakodnevno, putem raznih platformi (elektroničke pošte, audio i videopoziva, poruka), te su provodili odgoj i obrazovanje djece, rehabilitaciju, informiranje i pedagoško-savjetodavni rad roditelja. Za djecu polaznike Dječjeg vrtića Poliklinike SUVAG organizirana je individualna logopedska terapija na daljinu, telerehabilitacija putem Zoom aplikacije, unutar Službe za medicinsku rehabilitaciju djece predškolske dobi.

Za vrijeme rehabilitacije na daljinu, tim vrtića – u kojemu su rehabilitatori (voditelji skupina – logopedi), fonetski ritmičari, fonetski muzičari, psiholozi i viša medicinska sestra (ukupno 29 stručnjaka) – pružao je stručnu podršku roditeljima, stvarajući razvojno primjerene aktivnosti, koje su oni mogli provoditi s djetetom u sigurnoj obiteljskoj sredini. U radu s korisnicima dostavljan je u potpunosti prilagođen materijal za pojedino dijete. Timskim radom izrađene su dvije slikovnice i dva vodiča za roditelje, koji su pomogli djeci i roditeljima da se lakše nose s aktualnim teškoćama: „Koronawars – Super SUVAGIĆ uzvraća udarac“ i „Dan kada je zemlja zadrhtala“. Svi navedeni materijali oblikovani su na principima i postupcima verbotonalne metode (Guberina, 2010.), s ciljem slušno-govorne i govorno-jezične rehabilitacije. Usmjereni su djetetu, a prilagođeni primjeni roditelja.

Roditelji su bili aktivno uključeni u proces, o čemu

svjedoče brojne pisane i video povratne informacije. Rehabilitacija na daljinu provedena je za svu djecu u vrtiću (225 djece raspoređene u 20 skupina, prosječno 11,25 djece u skupini, prosječne dobi 5,6 godina) tijekom druge polovice ožujka, cijeli travanj te prva tri tjedna svibnja 2020., dok je od 25. svibnja 2020. obuhvaćala onu djecu koja iz objektivnih i /ili subjektivnih razloga nakon otvaranja skupina nisu mogla dolaziti na kompleksnu rehabilitaciju, odnosno odgojno-obrazovno-rehabilitacijske postupke u vrtiću i individualnu rehabilitaciju u Službi za medicinsku rehabilitaciju djece predškolske dobi.

Zdravstvena kriza uzrokovana COVID-19 pandemijom, kao i ekonomska kriza koja je prati, duboko pogađaju sve pojedince i društvo u cjelini u kojemu su posebno ranjiva djeca, čija je psihološka dobrobit zbog neizgrađenosti obrambenih mehanizama u situaciji prolongiranog i ekstremnog stresa u većem riziku. Stoga su materijali, osim za logopedsku i slušno-govornu rehabilitaciju na daljinu, usmjereni i mentalnom zdravlju djece. Kako bi se djeci osiguralo resurse za jačanje otpornosti, u vrijeme i nakon kriznih događanja, izrađeni su interni materijali o potresu i pandemiji koji su prosljeđeni roditeljima. Također, na inicijativu Grada Zagreba, Poliklinika SUVAG aktivno je sudjelovala u izradi sadržaja na zajedničkoj platformi „Podrška na dlanu“, međusektorskom suradnjom i zajedničkom inicijativom u zaštiti mentalnog zdravlja najmlađih.

### *Faza refleksije i evaluacije rehabilitacije na daljinu u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG*

Za objektivnu evaluaciju provođenja rehabilitacije, krajem svibnja 2020. pripremljena je anketa za evaluaciju rehabilitacije na daljinu. Anketa je provedena online, roditelji su mogli odlučiti i ispuniti je anonimno ili navodeći ime djeteta.

## **CILJ ISTRAŽIVANJA**

Cilj istraživanja bio je dobiti objektivnu evaluaciju roditelja o provođenju rehabilitacije na daljinu, radi boljeg razumijevanja telerehabilitacije, kao i teškoća s kojima se roditelji susreću u njezinoj implementaciji, odnosno stjecanjem smjernica za dalje poboljšanje i prilagodbu sličnih procesa.

Istraživačka pitanja koja su proizišla iz tog cilja:

1. Jesu li roditelji (i u kojoj mjeri) zadovoljni provedbom rehabilitacije na daljinu?
2. Jesu li roditelji (i u kojoj mjeri) zadovoljni komunikacijom s djelatnicima vrtića za vrijeme rehabilitacije na daljinu?
3. Jesu li roditelji (i u kojoj mjeri) zadovoljni dobivenim materijalima?
4. Kakvo je osobno iskustvo roditelja za vrijeme rehabilitacije na daljinu (motiviranost djeteta, tehnički resursi, teškoće na koje nailaze, osobno snalaženje)?

## METODE

### Uzorak

U evaluaciji o provođenju rehabilitacije na daljinu sudjelovalo je ukupno 125 od 225 roditelja djece polaznika Dječjeg vrtića Poliklinike SUVAG, odnosno 55,56 % roditelja čija su djeca bila uključena u rehabilitaciju na daljinu. Od 125 roditelja, njih 63 (50,4 %) anketu je ispunilo anonimno, dok je njih 62 (49,6 %) navelo ime i prezime djeteta. Evaluaciju su u 87 % slučajeva ispunile majke, a u 13 % očevi djece. Odgovori su dobiveni za 27,9 % djevojčica i 72,1 % dječaka. Dob djece bila je od 4 godine do 8 godina, prosječne dobi za cijeli uzorak 6,01 godina. Djevojčice – njih 5,7 % imalo je četiri godine, 20 % pet godina, 42,9 % šest godina i 31,4 % sedam godina. Dječaci – njih 1,1 % imalo je četiri godine, 28,7 % pet godina, 46,1 % šest godina, 18,4 % sedam godina, a 5,7 % osam godina.

### Ispitni materijal

Stručni suradnici vrtića izradili su evaluacijski upitnik za roditelje, koji je u nekoliko dijelova sadržavao pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Pitanja u evaluacijskom upitniku su pripremljena prema praksi provođenja rehabilitacije na daljinu (dogovorene vrste materijala, učestalost slanja i načini komunikacije za to vrijeme). U prvom dijelu roditelji su izražavali svoje slaganje s pojedinim tvrdnjama vezanim uz zadovoljstvo rehabilitacijom, materijalima, komunikacijom s djelatnicima i svojim iskustvom tijekom rehabilitacije na daljinu – na 9 tvrdnji zatvorenog tipa na skali od 1 (ne slažem se) do 3 (slažem se). S ciljem prikupljanja većeg broja evaluacija od roditelja, odabrana je skala od tri stupnja za sve tvrdnje zbog jednostavnosti primjene i kako bi se roditeljima olakšalo ispunjavanje evaluacijskog upitnika.

Nadalje, roditelji su označavali koje su sve vrste materijala dobivali, te koliko su bili zadovoljni pojedinim materijalima na skali od tri stupnja od 1 (nezadovoljni) do 3 (zadovoljni). Također su označavali učestalost dobivanja materijala, mogli su dati prijedloge dodatnih materijala za provođenje rehabilitacije na daljinu. Ispitalo se i koje su sve načine komunikacije primijenili s djelatnicima vrtića, kao i zadovoljstvo komunikacijom (na skali od tri stupnja pri čemu je 1–nezadovoljni, 2–niti zadovoljni niti nezadovoljni, 3–zadovoljni), te prijedloge za dodatne načine komunikacije. Roditelji su u evaluaciji mogli označiti s kojim su se teškoćama susretali tijekom rehabilitacije na daljinu i koliko je, prema njihovoj procjeni, ovakva terapija koristila njihovom djetetu. Posljednji dio evaluacijskog upitnika imao je četiri pitanja otvorenog tipa, u kojima su roditelji mogli navoditi prednosti i nedostatke ovakvog oblika rada, davati svoje prijedloge ili pohvale.

### Postupak

Evaluacijska anketa izrađena je u Google docs formatu i prosljeđena na elektroničke adrese roditelja 22.5.2020. godine. Anketa je bila dostupna za ispunjavanje 10 dana.

Roditeljima je objašnjena svrha evaluacijskog upitnika. Postojala je mogućnost anonimnog sudjelovanja, podaci o djetetu (ime, dob i spol) nisu bili obavezni. Sudionici su dobili osnovne informacije o evaluaciji, a naglašeno je da će se rezultati obrađivati samo na razini grupnih rezultata, bez analiziranja pojedinačnih odgovora.

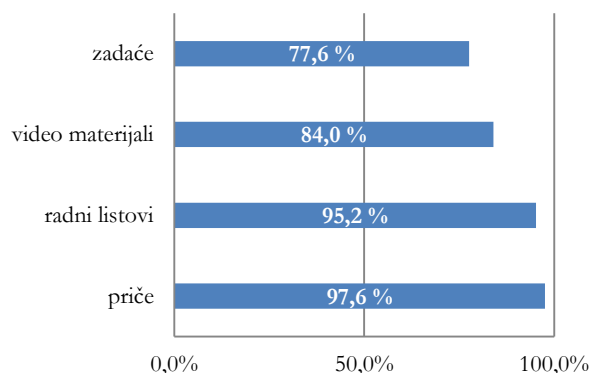
### Obrada podataka

U sklopu obrade podataka provedena je deskriptivna statistika o zadovoljstvu roditelja pojedinim aspektima rehabilitacije na daljinu (materijali, sredstva komunikacije, provedba rehabilitacije na daljinu). Također, deskriptivna analiza obuhvatila je i osobne doživljaje dionika o sudjelovanju u rehabilitaciji na daljinu.

## REZULTATI I RASPRAVA

### Zadovoljstvo materijalima za vrijeme rehabilitacije na daljinu

Roditelji su tijekom tjedna dobivali nekoliko vrsta materijala – priče, radne listove, videomaterijale, zadaće i audiomaterijale. Slika 1 prikazuje vrste materijala koje su dobivali u postocima.



**Slika 1.** Vrsta i zastupljenost materijala koji su roditelji dobivali u sklopu rehabilitacije na daljinu

Više od polovice roditelja materijale su dobivali dva puta tjedno (54,4 %), dok su ih ostali roditelji dobivali 3 ili više puta tjedno (36 %) ili jedanput tjedno (9,6 %). Rehabilitatori su učestalost slanja materijala roditeljima prilagođavali individualnim karakteristikama djeteta i mogućnostima roditelja, a dalji rad su planirali ovisno o vremenu koje je djetetu bilo potrebno za usvajanje sadržaja. Roditelji su na skali od 1 (nezadovoljni) do 3 (zadovoljni) označavali zadovoljstvo dobivenim materijalima. Tablica 2. sadrži podatke o zadovoljstvu roditelja materijalima u postocima.

Roditelji su odgovarali na pitanje otvorenog tipa – koje bi materijale oni predložili za provođenje rehabilitacije na daljinu. Većina roditelja nije imala prijedloga, izjavljivali su da su zadovoljni kvalitetom i stručnošću materijala. Prijedlozi su uključivali uspostavljanje grupnih videopoziva s ostalom djecom iz skupine, te interaktivne zadatke u kojima

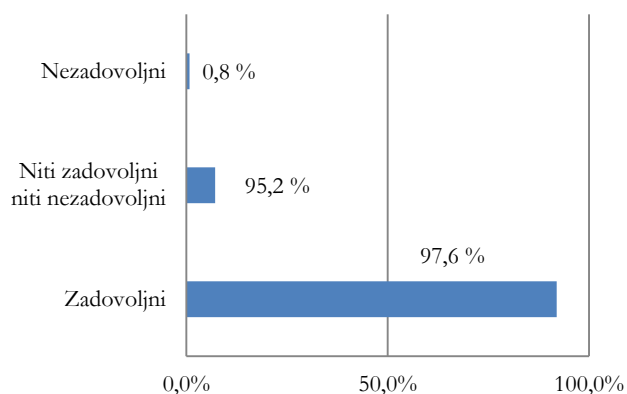
**Tablica 2.** Zadovoljstvo roditelja materijalima

Vrsta	Zadovoljstvo		
	Nezadovoljni	Niti zadovoljni niti nezadovoljni	Zadovoljni
Priče	0 %	8,9 %	91,1 %
Radni listovi	0 %	8,8 %	91,2 %
Video-materijali	2,8 %	19,6 %	77,6 %
Zadaci	2,5 %	13,6 %	83,9 %
Audio-materijali	6,9 %	12,9 %	80,2 %

bi se odgovori izravno slali rehabilitatoru.

### Zadovoljstvo komunikacijom za vrijeme rehabilitacije na daljinu

Djelatnici vrtića su na različite načine komunicirali s roditeljima za vrijeme rehabilitacije na daljinu. U najvećem broju slučajeva komunikacija se odvijala elektroničkom poštom (91,2 %), uz slanje materijala za rad. Komunikacija telefonom i/ili mobitelom (u 68,8 % slučajeva) služila je za provedbu savjetovanja i direktan rehabilitacijski rad. To su bili najbrži načini komunikacije koja je mogla biti provedena u realnom vremenu. Roditelji su predlagali i učestaliju primjenu različitih programa za videopozive (Skype, Zoom, Viber, WhatsApp, Office 365 team poziv). Većina roditelja izjavljuje da su primijenjena sredstva komunikacije bila dovoljna; 92 %, roditelja zadovoljno je komunikacijom s djelatnicima Dječjeg vrtića Poliklinike SUVAG tijekom rehabilitacije na daljinu; 7,2 % roditelja nije bilo niti zadovoljno niti nezadovoljno; 0,8 % roditelja nije bilo zadovoljno komunikacijom (slika 2).



**Slika 2.** Zadovoljstvo roditelja komunikacijom s djelatnicima vrtića

### Zadovoljstvo implementacijom rehabilitacije na daljinu

Roditelji su u anketi označavali svoj stupanj slaganja s

devet tvrdnji o svom zadovoljstvu različitim aspektima rehabilitacije na daljinu na skali od 1 (ne slažem se) do 3 (slažem se). Dio tvrdnji se odnosio na opće zadovoljstvo rehabilitacijom na daljinu, zadovoljstvo komunikacijom s djelatnicima i materijalima koje su dobili. Ostale tvrdnje su se odnosile na njihovo osobno iskustvo. Prikaz distribucije odgovora po pojedinoj čestici je u tablici 3.

Odgovori pokazuju da je većina roditelja bila zadovoljna realizacijom rehabilitacije na daljinu (84,48 %) i materijalima koje su dobivali za vrijeme rehabilitacije na daljinu (92 %). Cijelo su vrijeme imali osjećaj da imaju podršku od vrtića i da se mogu obratiti za pomoć djelatnicima vrtića (92,7 %), te da su zadovoljni komunikacijom s djelatnicima vrtića (93,6 %).

Kod nešto više od polovice roditelja djeca nisu bila motivirana ispunjavati zadatke (52 %), te im zadatke koje su dobivali nije bilo u potpunosti jednostavno provesti (48 %). Kod 7,3 % roditelja djeci je bilo teško ispunjavati zadatke, a 60 % roditelja izjavljuje kako su se u provođenju zadataka

**Tablica 3.** Zadovoljstvo aspektima rehabilitacije na daljinu – prikaz distribucije odgovora po pojedinoj čestici

Tvrdnja	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se
1. Zadovoljan/a sam kako je realizirana rehabilitacija na daljinu.	4,8 %	10,4 %	84,8 %
2. Moje dijete je bilo motivirano ispunjavati zadatke koje je dobivalo.	8 %	44 %	48 %
3. Mom djetetu je bilo teško ispunjavati zadatke.	43,1 %	49,6 %	7,3 %
4. Zadovoljan/a sam s materijalima koje sam dobivao/la za vrijeme rehabilitacije na daljinu od djelatnika vrtića.	0,8 %	7,2 %	92 %
5. Zadatci koje smo dobivali bili su jednostavni za provesti i s lakoćom smo ih primjenjivali.	7,2 %	40,8 %	52 %
6. Kod kuće nismo imali uvjete za ispunjavanje zadataka koji su nam bili poslani.	62,1 %	29,8 %	8,1 %
7. Za vrijeme rehabilitacije na daljinu osjećao/la sam da imam podršku od vrtića, te da se mogu obratiti za pomoć djelatnicima vrtića i dobiti je.	4,8 %	2,4 %	92,7 %
8. Zadovoljan/na sam komunikacijom s djelatnicima Dječjeg vrtića tijekom izvođenja rehabilitacije na daljinu.	1,6 %	4,8 %	93,6 %
9. U provođenju zadataka tijekom izvođenja rehabilitacije na daljinu, koje sam dobio/la, snašao/la sam se bolje nego što sam očekivao/la.	4 %	36 %	60 %



tijekom rehabilitacije na daljinu snašli bolje nego što su očekivali. Motivacija djece je aspekt koji je važan tijekom rehabilitacije, te je moguće da djeca u specifičnim uvjetima kod kuće nisu bila motivirana za rehabilitaciju, već su bila usmjerena na ostale aktivnosti u okolini, kao što je slobodna igra kod kuće i druženje s ukućanima. Dio roditelja je izjavio da nisu imali zadovoljene (sve) uvjete za ispunjavanje zadataka kod kuće, a razlozi su detaljnije izneseni u nastavku.

### Osobno iskustvo roditelja s rehabilitacijom na daljinu

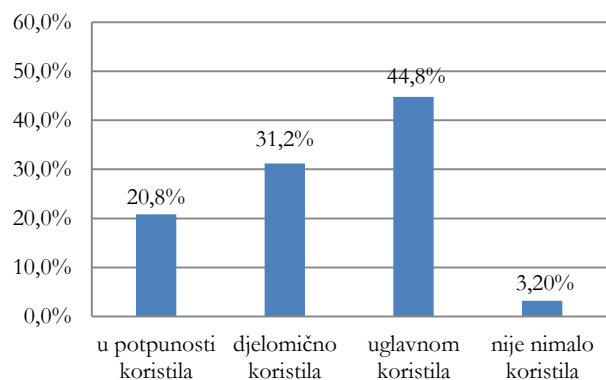
Posljednji dio ankete ispitivao je osobni doživljaj (iskustvo) roditelja tijekom rehabilitacije na daljinu. Osim dva pitanja zatvorenog tipa, kada su roditelji označavali teškoće s kojima su se susretali i subjektivnu procjenu korisnosti rehabilitacije na daljinu za njihovo dijete – oni su iznijeli svoje mišljenje o prednostima i nedostacima takvog načina rada u usporedbi s uobičajenom rehabilitacijom, komentare i prijedloge za poboljšanje rehabilitacije na daljinu ili pohvale o provedbi.

Najveći broj roditelja (67,9 %), kao teškoću s kojom se susreo tijekom rehabilitacije na daljinu navodio je nemogućnost posvećivanja djetetu zbog drugih obaveza (druga djeca, njihov vlastiti rad od kuće i sl.). Navedeno je u skladu s istraživanjima iz 2020. godine, koja su uključivala roditelje koji su radili od kuće za vrijeme lockdowna (Križan, 2020). Od ostalih teškoća s kojima su se susretali, izdvajaju se nedostatak tehničkih resursa, primjerice – pisac, računalo i zvučnici (42,9 %), te ometanja od drugih ukućana (45,5 %), što je također u skladu s rezultatima sličnih istraživanja. Od ostalih poteškoća roditelji su navodili prevelik opseg zadataka (26,8 %), nemotiviranost djeteta za rad (39,3 %), te da im je realizacija rehabilitacije na daljinu oduzimala puno vremena u danu (17 %). Razumljivo je da je prezaposlenim roditeljima, koji su u tom trenutku također radili od kuće, uz obiteljske obaveze i drugu djecu u kućanstvu, bilo teško organizirati se, osobito ako su kod kuće imali i djecu školske dobi koji su nastavu također imali na daljinu.

Subjektivna procjena najvećeg broja roditelja (44,8 %), koji su ispunili anketu – rehabilitacija na daljinu uglavnom je koristila njihovom djetetu, 20,8 % roditelja smatra kako je u potpunosti koristila njihovom djetetu, 31,2 % djelomično je koristila, a 3,2 % roditelja smatra kako rehabilitacija na daljinu nije nimalo koristila njihovom djetetu.

Ukupno je dobiveno 66 komentara o prednostima rehabilitacije na daljinu. Većinom su se odnosili na pojačanu svjesnost roditelja o teškoćama njihovog djeteta, jasniju sliku rehabilitacije, te veće razumijevanje za cijeli proces. Među 77 komentara o nedostacima rehabilitacije na daljinu, spomenuti su osjećaj nemogućnosti organizacije vremena uz ostale obaveze, nedostatak autoriteta nad vlastitim djetetom za vrijeme rehabilitacije, nedostatak tehničkih resursa te osjećaj nedovoljne stručnosti za korištenje materijala čak i uz vođenje rehabilitatora. Roditelji su napisali 50 komentara i prijedloga o provođenju rehabilitacije na daljinu, uglavnom se usmjeravajući na smanjivanje količine rehabilitacijskog materijala te grupne videopozive s cijelom rehabilitacijskom skupinom. Na kraju su roditelji napisali 68 komentara i pohvala o provođenju rehabilitacije na daljinu, uglavnom se poimence zahvaljujući rehabilitatorima i stručnom timu, pohvaljujući kreativnost i stručnost materijala, kao i komunikaciju i podršku dobivenu od stručnih djelatnika

Poliklinike SUVAG.



Slika 3. Subjektivna procjena roditelja o korisnosti rehabilitacija na daljinu

### Implikacije istraživanja

Prema evaluaciji roditelja, raznovrsni materijali su im bili izvor zadovoljstva (priče, radni listovi, video i audiomaterijali, zadaće). Najveći broj roditelja, njih 92 %, izjasnio se kako su bili zadovoljni dobivenim materijalima. Materijali su izrađivani slijedeći principe verbotalne metode s ciljem slušno-govorne i govorno-jezične rehabilitacije, te za jačanje psihološke otpornosti djece radi zaštite mentalnog zdravlja. Čini se da je kombinacija navedenih materijala pridonijela zadovoljstvu roditelja jer je obuhvaćala - ne samo materijale za govorno-jezičnu rehabilitaciju, nego i materijale vezane uz aktualnu situaciju izazvanu pandemijom i potresom. Roditelji su u visokom postotku (92 %) bili zadovoljni komunikacijom s djelatnicima vrtića, koja se u najvećoj mjeri odvijala putem elektroničke pošte i telefona/mobitela. Nakon evaluacije provedena je revizija korištenih tehnologija. Zaključeno je da se, prema preporukama roditelja, a i dostupnosti postojećih alata za komunikaciju na daljinu, u budućnosti može primijeniti još više tehnologija – primjerice, Zoom platforma ili grupni Skype-videopozivi. Naknadno su оформljene i WhatsApp i Viber grupe roditelja za brže i lakše prenošenje informacija. Svih 77 komentara o nedostacima rehabilitacije na daljinu uključivali su subjektivne osjećaje nemogućnosti organizacije vremena uz ostale obaveze, nedostatak autoriteta nad vlastitim djetetom za vrijeme rehabilitacije, nedostatak tehničkih resursa, te osjećaj nedovoljne stručnosti za korištenje materijala, čak i uz vođenje rehabilitatora. To nam govori da je, usprkos trudu koji je uložen u davanje podrške roditeljima (bilo tehničke, rehabilitacijske ili psihološke), potrebno dodatno osnaživati roditelje prilikom provođenja aktivnosti, davati im jasnije smjernice za poticanje motivacije kod djeteta, imati dodatnog razumijevanja za okolnosti u kojima su se našli i teškoćama s kojima se susreću. Prema evaluaciji je vidljivo da je potrebno smanjiti opseg materijala i učestalost slanja, pri tome se vodeći, ne samo mogućnostima djeteta, nego i uzimajući u obzir mogućnosti organizacije roditelja. Subjektivna je procjena najvećeg broja roditelja da je rehabilitacija na daljinu uglavnom koristila ili djelomično koristila njihovom djetetu. Navedeno nam govori o nužnosti profesionalne

podrške u radu s djecom s teškoćama i važnosti uključenosti stručnjaka kroz sve faze rehabilitacijskog postupka. Iz navedenih rezultata možemo zaključiti da je rehabilitacija na daljinu vrijedno dodatno sredstvo u provođenju rehabilitacije, ali je još nedostatna kao jedini oblik rehabilitacije. Stoga bi bilo preporučljivo dalje razvijati metode rehabilitacije na daljinu, koju ne treba primijeniti samo u izvanrednim okolnostima, kada ne postoji mogućnost za klasičan oblik rehabilitacije, već ona može biti korisna nadopuna klasičnoj rehabilitaciji.

## ZAKLJUČAK

Godina 2020. bila je zahtjevna i izazovna u mnogim aspektima, tako i u provođenju rehabilitacije kod djece s teškoćama u razvoju. Dječji vrtić Poliklinike SUVAG i Služba za medicinsku rehabilitaciju djece predškolske dobi, pravodobno su i stručno odgovorili na potrebu za rehabilitacijom na daljinu za vrijeme obustave odgojno-obrazovno-rehabilitacijskog rada. Roditeljima, koji su važni sudionici u provođenju rehabilitacije na daljinu, osigurani su stručni materijali za djecu i stručno-savjetodavna podršku i povratne informacije (Što s djetetom dalje?). Zadovoljstvo roditelja, provedbom rehabilitacije na daljinu, dobivenim materijalima i komunikacijom s djelatnicima Dječjeg vrtića Poliklinike SUVAG, tijekom provođenja rehabilitacije na daljinu, procijenjeno je visoko. U evaluaciji se 84,8 % roditelja izjasnilo zadovoljno provedbom rehabilitacije na daljinu, 92 % zadovoljno je dobivenim materijalima, a 92 % roditelja zadovoljno je komunikacijom. Navedeni rezultati govore u prilog tome da je implementacija i provedba rehabilitacije na daljinu, u specifičnim okolnostima bila uspješna. Povratne informacije roditelja u slučaju ponovne izvanredne situacije, omogućavaju brži odgovor na izazov i nadogradnju postojeće procedure za rehabilitaciju na daljinu, uzimajući u obzir teškoće s kojima se roditelji susreću tijekom provedbe. Sve je to bitno za održavanje kontinuiteta rehabilitacije djece sa slušno-govornim oštećenjima i govorno-jezičnim poremećajima koja pogađaju kompleksnu rehabilitaciju u Dječjem vrtiću Poliklinike SUVAG.

## LITERATURA

- 1) Dhawan, S. (2020). Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems, 49*(1), 5-22.
- 2) Fedynich, L. V. (2014). Teaching beyond the classroom walls: The pros and cons of cyber learning. *Journal of Instructional Pedagogies, 13*, 1.
- 3) Georgopoulos, V. C., Stylios, C. D., Kambanaros, M. i Malandraki, G. A. (2016). Online decision support for speech & language pathology assessment and rehabilitation of individuals with multiple needs. U *XIV Mediterranean Conference on Medical and Biological Engineering and Computing 2016* (pp. 1309-1313). Springer, Cham.
- 4) Guberina, P. (2010). Govor i čovjek: verbotonalni sistem. *ArTresor naklada*.
- 5) Harris, J. (2002). Early language development: Implications for clinical and educational practice. Routledge.
- 6) Kim, J. (2020). Learning and teaching online during Covid-19: Experiences of student teachers in an early childhood education practicum. *International Journal of Early Childhood, 52*(2), 145-158.
- 7) Križan, M. (2020). Rad na daljinu i usklađivanje zahtjeva obiteljske i radne uloge u vrijeme pandemije COVID-19 (diplomski rad). Preuzeto s repozitorija Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- 8) Kuvač Kraljević, J., Matić, A. i Pavičić Dokoza, K. (2020). Telepractice as a Reaction to the COVID-19 Crisis: Insights from Croatian SLP Settings. *International journal of telerehabilitation, 12* (2), 93-104. doi:10.5195/ijt.2020.6325.
- 9) Matijević Mikelić, V., Bartolović, J., Košiček, T. i Crnković, M. (2011). Educated parent as a key member of rehabilitation team. *Acta clinica Croatica, 50*(4), 469-473.
- 10) Narzisi, A. (2020). Phase 2 and Later of COVID-19 Lockdown: Is it Possible to Perform Remote Diagnosis and Intervention for Autism Spectrum Disorder? An Online-Mediated Approach. *Journal of Clinical Medicine, 9*(6), 1850.
- 11) Simpson, A., El-Refaie, A., Stephenson, C., Chen, Y. P. P., Deng, D., Erickson, S. i Caelli, T. (2015). Computer-based rehabilitation for developing speech and language in hearing-impaired children: A systematic review. *Deafness & Education International, 17*(2), 111-119.
- 12) Szente, J. (2020). Live Virtual Sessions with Toddlers and Preschoolers Amid COVID-19: Implications for Early Childhood Teacher Education. *Journal of Technology and Teacher Education, 28*(2), 373-380.
- 13) Vlaescu, G., Carlbring, P., Lunner, T. i Andersson, G. (2015). An e-platform for rehabilitation of persons with hearing problems. *American Journal of Audiology, 24*(3), 271-275.